

VYBRANÉ ASPEKTY MOTIVACE SENIORŮ PŘI PRÁCI S ICT

VYBÍRAL Petr – HODIS Zdeněk, ČR

Resumé

Príspevok sa zaoberá motivačnými faktory seniorů při práci s informačními a komunikačními technologiemi. Na podkladě kvalitativního výzkumu jsou prezentovány výsledky šetření formou případových studií.

Klíčová slova: senior, informační technologie, motivace, U3V.

SELECTED ASPECTS OF MOTIVATION IN WORKING SENIORS WITH ICT

Abstract

The contribution deals seniors motivational factors at work with information and communication technologies. On the basis of qualitative research results of the survey are presented in the form of case studies.

Key words: senior, information technology, motivation, U3V.

Úvod

Problematikou motivace seniorů v oblasti práce s informačními technologiemi jsme se v tomto výzkumu zabývali proto, abychom zjistili, jaká je vlastně současná populace seniorů. Co je nebo bylo hnací silou, která přiměla tuto „moudřejší“ část populace vrhnout se po hlavě do pro ně zcela neznámého prostředí a čelit tam stále novým a novým a stále rychleji se vyvíjejícím technologiím? V článku jsou formou případových studií popsány motivy seniorů, které vedly k jejich seznamování se s výpočetní technikou.

1 Motivace seniorů

Motivace hraje důležitou úlohu i v procesu osvojování si nových skutečností, tedy i v učení. Za úspěšností vzdělávání seniorů stojí síla a zaměření motivu účastníka. Jestliže se lidé mají vzdělávat po celý život, je zapotřebí, aby měli dostatek zájmu, chuti a motivace. Kladný výsledek ve vzdělávání seniorů nejen v oblasti práce s výpočetní technikou je závislý na třech faktorech. Na úrovni schopnosti učit se, na fyziologickém stavu organismu a na motivaci (Hartl, 1999). Většinou působí celý komplex motivů, který se vyvíjí a mění. Motivy mají také vždy sociální zázemí a motivace lidí z různých sociálních vrstev není stejná. Také motivy jednotlivých skupin se liší (Beneš, 2003).

Psychologická literatura rozlišuje mezi motivací vnitřní a vnější. Vnitřní motivace vychází přímo z jedince samotného, který v určité vzdělávací aktivitě nalézá potěšení a je pro něho příjemná. „*Oproti tomu vnější motivace bývá chápána jako výslednice vnějších tlaků, kdy jedinec vstupuje do vzdělávání, aniž by to bylo jeho osobní přání.*“ (Rabušic, 2008). Motivace vnitřní i vnější spolu souvisí.

U pracovně aktivních seniorů se ve vzdělávání nejvíce projevuje nejčastěji motivace vnější a to především v rámci profesního vzdělávání. Pro mnoho lidí je v této oblasti dominantním motivem k dalšímu studiu i snaha o zlepšení pracovního uplatnění. Co se týká vzdělávání seniorů pracovně neaktivních, jde o dobrovolnou aktivitu a můžeme zde hovořit spíše o vnitřní motivaci.

Podle Beneše (2003) motivace dalšího vzdělávání seniorů závisí především na dosaženém vzdělání, dřívější účasti na dalším vzdělávání, ale i na druhu vzdělání. Také na dříve rozvinutých zájmech zabývat se různými oblastmi vedení a na účasti na kulturním životě, na sociální aktivitě v

rodině i mimo rodinu, na politické angažovanosti atd. Vzdělávání může být také hobby, zájem o poznání. Motivem je často touha po sociálních kontaktech, očekávání okolí, ale i snaha najít smysl života ve vědomí vlastní konečnosti, udržování vlastních sil. Vzdělávání senioru má často charakter prevence, odstranění a kompenzace deficitu, cílem je udržení tělesných a intelektuálních sil.

2 Senior v informační společnosti

V rámci zkoumání případových studií bylo zjištěno, že u dotazovaných respondentů (dále označovaných jako: *Beata, Cecílie, Dana, Anna, Emílie*) se vyskytuje jak motivace vnitřní tak i vnější.

Oblast vnějších motivů úzce souvisí s tlakem okolí, kde zásadní roli hraje tlak společnosti. V dnešní informační společnosti se totiž užívání a ovládání komunikačních technologií stalo běžnou součástí života a velká většina institucí, ať státních či soukromých, informuje o svých službách právě skrze tyto technologie. „*Když nejste na internetu, tak nic nevíte*“ (*Cecílie*).

Tlak společnosti se však projevuje i při hledání nového zaměstnání. V dnešní době je otázka ovládání počítače již téměř nedílnou součástí každého přijímacího pohovoru. Tato problematika se promítla i do tohoto výzkumu. „*Při hledání nového zaměstnání už znalost na počítači byla všude nutná*“ (*Dana*).

Důležitým faktorem motivace se stal i pocit možného sociálního vyloučení, který úzce souvisí s vnitřní motivací. „*S tím počítačem, už mě teda ujel vlak, ale já musím a chci naskočit*“ (*Beata*).

Další sociální vlivy, které výrazně ovlivňují seniory v procesu učení, a vyplynuly z výzkumu, souvisí zejména rodinou a blízkými přáteli. „*Moje dcera na počítači uměla a já jsem si připadla vedle ní nemožně coby matka*“ (*Dana*).

Používání počítačových technologií je také přínosné v tom, že senior, alespoň na chvíli, zapomene na svoje zdravotní problémy a lze tedy říct, že počítač a internet napomáhají k udržení dobré psychické pohody. „*U počítače se úplně oprostím od nemoci, které mě trápí a je ve mně najednou větší síla bojovat*“ (*Beata*).

Touha po sociálním kontaktu a trávení času ve skupině lidí, které mají stejné zájmy je nesporně faktorem motivace ve vzdělávání seniorů. „*Šla jsem do důchodu a chtěla jsem se dostávat mezi lidi a zabývat něčím se smysluplnějším než jen domácností*“ (*Dana*). Motivací je také snaha dokázat si, že i v seniorském věku, se lze účastnit vzdělávacích aktivit a tím si „*potvrdit, že jsme ještě fit*“ (*Cecílie*).

3 Počítačové kurzy seniorů

Na začátku akademického roku 2006/2007 uskutečnila univerzita třetího věku průzkum, který se zaměřil na jednotlivé motivy, které vedou seniory ke studiu na univerzitě a tedy k návštěvě kurzů, pořádaných Masarykovou univerzitou. Cílem je „*zjistit nejen informace o současné populaci seniorů, ale také přispět k dosažení souladu mezi reálnou nabídkou kurzů ze strany pořádajících institucí a očekáváním účastníků těchto kurzů.*“ (Adamec, Hašková, 2010).

Výzkum uvádí četnost motivů ke vzdělávání v kurzech U3V (Adamec, Hašková, 2010):

- touha získat nové poznatky a informace
- udržení se v dobré psychické kondici
- snaha udržet a prohlubovat vědomosti v oblastech mých zájmů
- smysluplně využívat svůj volný čas
- udržet kontakty s druhými lidmi
- potvrdit si, že jsem ještě fit
- touha trávit čas ve skupině lidí, kteří mají stejné zájmy

- snaha naučit se něco nového co bych později mohl potřebovat
- dále se vzdělávat, protože jsem na to dříve neměl čas
- udržet a prohlubovat vědomosti z mé profese

V začátcích převažoval spíše strach „*Co když něco udělám špatně, co se stane?*“ (Anna). Předpokladem úspěšnosti ve vzdělávání seniorů je také přizpůsobení tempa výuky „*Bála jsem se, že si to nestihnu všechno zapamatovat*“ (Dana). Možnost společného řešení problémů se také příznivě odráží v procesu edukace „*Začala vznikat taková přátelství a my jsme si radily. Taková vzájemná spolupráce, to se člověk obohatí navzájem*“ (Beata). Z výzkumu však zcela jednoznačně vyplynulo, že návštěva počítačového kurzu byla jedním z motivačních faktorů, které měly příznivý vliv na vzdělávání „*Velmi mě to bavilo a už jsem se těšila na další kurz*“ (Emílie).

Obr. 1 – Výuka seniorů v ICT

4 Osobnost lektora v edukačním procesu seniorů

Prvotní nadšení a elán však není jediným faktorem úspěšného zvládnutí problematiky výpočetní techniky. Tato aktivita musí být dále rozvíjena vnějšími prostředky. Dalším zdrojem motivace bývá velmi často rodina a přátelé. Z výzkumu však vyplynulo, že rodinní příslušníci sice v začátcích podporovali snahu seniorů zajímajících se o práci s počítačem, avšak velmi častým problémem byl nedostatek času a nedostatečná pedagogické zkušenosti „domácích vzdělavatelů“.

Jako zásadní se tedy v našem výzkumu projevila nutnost využít odborných kompetencí lektora v edukačním procesu. Zvláště senioři posuzují rádi a často i kriticky kompetence lektora. Pokud je tedy lektor kompetentní má vhodné vlastnosti, schopnosti, vědomosti, dovednosti a zkušenosti, které ke vzdělávání a komunikaci nezbytně potřebuje a tyto vlastnosti a schopnosti je ochoten využít v edukačním procesu.

Mezi klíčové kompetence, kterými by měl lektor v seniorském vzdělávání disponovat, tedy patří především komunikační dovednosti „*Ochotně nám radili a podávali veškeré informace*“ (Beata), schopnost vytvoření optimálního učebního klimatu „*Lektor mi připadal kolikrát jako jeden z nás*“ (Anna), prezentační dovednosti „*Učitel měl s námi trpělivost a čekal, až*

to všichni udělají“(Cecilie) a motivační a organizační schopnosti „Vysvětloval to úžasně a jakýmkoli dotazem si hned věděl rady“(Dana)

Závěr

Závěrem lze tedy říct, že motivace dalšího vzdělávání seniorů závisí především na dříve rozvinutých zájmech zabývat se různými oblastmi života, na účasti na kulturním životě a na sociální aktivitě v rodině i mimo ni. Vzdělávání může být také koníček a zájem o poznání. Motivem je často touha po sociálních kontaktech, očekávání okolí, ale i snaha najít smysl života. Vzdělávání senioru mívá také často charakter prevence, odstranění a kompenzace deficitu a cílem je udržení tělesných a intelektuálních sil.

Literatura

1. ADAMEC, P., HAŠKOVÁ, B., *Historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje*. Sborník příspěvků z konference u příležitosti 20. výročí založení Univerzity třetího věku na MU. Masarykova univerzita. 2010
2. BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003. 185 s.
3. HARTL, P. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 231 s. ISBN 80-7184-841-7.
4. RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova Univerzita, 2008. 340 s. ISBN 978-80-210-4779-2.

Lektorovali: prof. RNDr. Vladislav Navrátil, CSc., doc. Ing. Lubica Stuchlíková, Ph.D.

Kontaktní adresa:

Petr Vybíral, Mgr.,
Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta MU, Poříčí 7, 603 00 Brno, ČR, tel. 00420 549 497 793, e-mail: vybiral@ped.muni.cz

Zdeněk Hodis, Ing. Ph.D.,
Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta MU, Poříčí 7, 603 00 Brno, ČR, tel. 00420 549 494 585, e-mail: hodis@mail.muni.cz